

УДК 616.89-008.484-053.67/.057.874

*В.М. Шпаченко***ЗАЛЕЖНІСТЬ СТУПЕНЮ ФІКСАЦІЇ НА ФРУСТРАТОРІ І АКТИВНОСТІ У ПОДОЛАННІ ПЕРЕШКОДИ УЧЕНИЦЯМИ 10 КЛАСІВ ВІД ЗМІСТУ ФРУСТРАЦІЇ**

Харківська медична академія післядипломної освіти

Ключові слова: фрустрація, учні, алкоголь

Фрустраційні реакції пов'язані з мотиваційним значенням фрустратора. Отже вивчення фрустраційних реакцій учениць 10 класів при виникненні перешкод доступу до алкоголю або консум – звинувачення у випивках може дати характеристику цінності алкоголю для обстеженої. Тим самим можна визначити спрямованість первинної психопрофілактики алкогольної залежності з урахуванням саме індивідуальних потреб учениці. До останнього часу таких досліджень не проводилось.

Метою нашого дослідження є вивчення характеру реагування учениць десятих класів в ситуаціях фрустрації, викликаній перешкодою до прийому алкоголю і звинуваченням у намаганні вживати спиртні напої, щоб на підставі цього дослідження визначити показники для первинної психопрофілактики алкогольної залежності. На нашу думку результати обстеження можна використати для об'єктивної оцінки результатів первинної психопрофілактики алкогольної залежності.

Матеріали дослідження та їх обговорення

Обстежено 228 учениць десятих класів середньої школи малюнковим тестом С. Розенцвейга в модифікації Н.В. Тарабриної [1] і малюнковим тестом нашої модифікації. Зміст ситуацій рисункового методу ми змінили, що дало можливість нового напрямку у вивчанні і теоретичному осмисленні можливих реакцій учнів, у данному дослідженні учениць, у випадку появи перешкоди до отримання спиртного чи звинувачення в випивках поза межами соціально і біологічно припустимої норми прийому. Стимульний матеріал методу являє собою 20 малюнків. У малюнках подані два типи ситуацій: у ситуаціях першого типу обстежена фруструється перешкодою доступу до алкоголю суб'єктом або обставинами. Ситуації другого типу змодельовані таким чином, що в них старшокласницю звинувачують через неадекватне, неприпустиме для її віку вживання спиртного [2]. Наш варіант тесту дає можливість визначити ступінь мотиваційної цікавості до випивок, тому що фрустрація виникає у випадку, коли суб'єкт попадає у складну ситуацію внаслідок невдачі, блокуванні потреб перешкодою [3]. Фрустрація виникає, коли мотивована поведінка стикається з перешкодою фізичного чи психологічного характеру. Отже, фрустрацію можна визначити як умови, котрі роблять свою дію, коли задоволення потреби або моти-

ву стає неможливим [4]. У психологічній діагностиці часто передбачається наявність фрустраційної толерантності на підставі того, як суб'єкт вирішує експериментальні фрустраційні ситуації. З малюнкових тестів найбільш відомою є методика С. Розенцвейга [1]. Тест придатний для дітей шкільного віку [4].

Проведено порівняння реакції «з фіксацією на захисті», а саме: E` - тип реакції з фіксацією на задоволенні потреби, а тип «е» – ступінь активності особистості в питаннях отримання алкоголю. Нами вперше проведена диференціація між усуненням особистості подолання перешкоди пов'язане і непов'язане з алкоголем. Наприклад, раніше в наукових джерелах тип «е» означав, що особа, котра перебуває в ситуації фрустрації, усувається від особистого втручання на подолання перешкоди. Але в наших специфічних ситуаціях важливо чи торкається це усунення перешкоди в загальному плані, чи стосовно алкоголю. Так, зовсім не рівнозначно коли учениця в ситуації фрустрації дає відповідь: «Вирішайте самі як дістати спиртне!» І зовсім інше, коли вона дає відповідь: «Займіться чим-небудь іншим». Перший тип належить до екстрапунітивних реакцій (підкреслюється ступінь фруструючої ситуації і домінує ідея перешкоди), другий – до типу реакцій «е» з фіксацією на задово-

ленні потреб. Індекс значущості фіксації на перешкоді в учениць десятих класів при обстеженні нашою методикою дорівнював $3,5 \pm 0,53$, а з урахуванням коефіцієнту – $4,6 \pm 0,69$. Індекс значущості введений нами вперше для диференційованої оцінки питомої ваги аналізованих факторів при дослідженні фрустраційної толерантності. Індекс значущості отримується діленням числа відповідей по окремим типам реакцій на число обстежених. Число ситуацій у класичній методиці С. Розенцвейга – 24, в нашому варіанті – 20. Щоб мати можливість коректного порівняння ми ввели коефіцієнт – $24:20 = 1,306$. Принцип введення коефіцієнта запозичено нами у Шмішека з його методики [5]. В класичному варіанті (ситуації не пов'язані із вживанням алкоголю) індекс значущості дорівнював $4,03 \pm 0,4$. Різниця відсутня. Отже десятикласниці підкреслюють з однаковою частотою наявність фрустратора в загальних і специфічних ситуаціях.

Аналіз реакцій «е» в учениць десятих класів виявив фіксацію на перешкоді при застосуванні класичного варіанту у одній ситуації з 24 з частотою 53,5%, а в специфічних у 40,3%. Різниця відсутня. Аналіз змісту відповідей типу «е» виявив суттєву різницю в результатах дослідження. Індекс уникання від вирішення ситуації фрустрації загального типу дорівнює $9,8 \pm 0,9$, а в специфічних лише $3,25 \pm 0,3$. Різниця суттєва, $t=2,1$. Відповіді з униканням від розв'язання ситуацій, пов'язаних з алкоголем, зустрічались значно менше, в той час як

зазначення, що хтось повинен взяти на себе вирішення по отриманню алкоголю переважало: індекс ухилення відповідно $0,75 \pm 0,13$ і $1,73 \pm 0,21$. Різниця суттєва, $t=4,1$.

Таким чином, учениці десятого класу не приділяють серйозної уваги зовнішнім перешкодам доступу до алкоголю і остання суттєво не відрізняється від загальної фіксації уваги на фрустраторі. Разом з тим ухилення від вирішення ситуації фрустрації значно менше, коли фіксація на задоволенні потреби стосується алкоголю. Іншими словами, у дівчат – десятикласниць, обстежених нами, відсутня перевага вимог до навколишнього середовища над вимогами до себе, як у загальному сенсі, так і стосовно алкоголю. Однак, коли мова йде про фрустрування через перешкоду до алкоголю, активність учениць перевищує активність у реакціях загального типу. Останнє наводить на думку, що дівчата ідентифікують перешкоду до алкоголю через призму особистісних амбіцій. Така позиція дівчат вимагає більш детального порівняльного аналізу факторів і тенденцій відповідей у ситуаціях фрустрації (слід зазначити, що досліджень тенденцій стосовно специфічних ситуацій не проводилось раніше і відсутні наукові роботи, присвячені цьому феномену). Наші дані дають підставу вважати, що програма і методика первинної психопрофілактики алкогольної залежності повинна враховувати виявлену нами своєрідність реагування дівчат десятикласниць.

В.М. Шпаченко

ЗАВИСИМОСТЬ СТЕПЕНИ ФИКСАЦИИ НА ФРУСТРАТОРЕ И АКТИВНОСТЬ ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРЕПЯТСТВИЙ УЧЕНИЦАМИ 10 КЛАССОВ ОТ СОДЕРЖАНИЯ ФРУСТРАЦИИ

Харьковская медицинская академия последипломного образования

Изучены особенности реагирования учениц десятих классов в ситуациях препятствия к алкоголю или обвинения в выпивках. Обследовано 228 учениц десятих классов. Наличие фрустрации в указанных ситуациях препятствия к алкоголю может быть доказательством актуальности потребности в нем (как атрибут поведения). Анализировались характер реакций E` типа и реакций «е». Использовались методика автора и классическая методика С. Розенцвейга. Существенные отличия в реакциях на препятствие к получению алкоголя над реакциями в ситуациях, не связанных с последним, не выявлено. Значительно уменьшается избегание от разрешения ситуации фрустрации, если это касается употребления алкоголя. Полученные данные могут использоваться для определения степени целесообразности первичной психопрофилактики алкогольной зависимости и коррекции содержания профилактических программ. (Журнал психиатрии и медицинской психологии. — 2004. — № 3 (13). — С.176-178)

DEPENDENCE BETWEEN FIXATION'S DEGREE ON FRUSTRATOR AND ACTIVITY OF OBSTACLE OVERCOMING IN SCHOOLGIRLS OF THE TENTH CLASSES ACCORDING TO THE DIFFERENT CONTENT OF FRUSTRATION

Kharkiv medical academy of postgraduate aducation

The features of reacting of the schoolgirls of the tenth classes in situations of an interrupting to alcohol or charge in drinks are studied. 228 schoolgirls of the tenth classes are inspected. The availability frustration in the indicated situations of an interrupting to alcohol can be the evidence of a urgency of need in last (as attribute of behavior). Were analysed nature of reacting E \ddot{y} of a type, and reacting «e». The technique of the writer and classic technique by S. Rosenzweig seconds was used. Essential differences in reacting to an interrupting (reacting of fixing to an interrupting to obtaining alcohol above reacting in situations irrelevant with last is not detected. Considerably decreases avoidance from the sanction of situations frustration, if it concerns the use of alcohol. The obtained data can be used for definition of a degree expediency of a primary prevention of alcohol dependence and correction of the contents the preventive programs. (The Journal of Psychiatry and Medical Psychology. — 2004. — № 3 (13). — P.176-178)

Література

1. Экспериментально-психологическая методика изучения фрустрационных реакций. /Тарабрина Н.В. Метод. реком., Под редакцией Б.Д.Карвасарского. Ленинград, 1984. 23 С.
2. Психологические методы диагностики алкогольной зависимости и оценки эффективности ее первичной профилактики (Шпаченко В.Н., Михайлов Б.В., Минко А.И., Мусиенко Г.А., Сердюк А.И.) // Таврический журнал психиатрии. — 2000. Т. 4, - № 3 (14), - С. 98-102.
3. Богомолов Ю.П., Воронкин А.И., Куст В.П., Соколов В.П.

Краткие сведения по применению некоторых медико-психологических тестов. /В кн.: Вопросы психической адаптации. Новосибирск. 1974. С.17-40.

4. Диагностика психического развития. Шванцара Й. и др. «Авиценум». Прага. 1978. С.173.

5. Л.Ф. Бурлачук, С.М. Морозов «Словарь-справочник по психологической диагностике». Киев. «Наукова думка». 1989. стр.165-166.

Поступила в редакцию 10.06.2004